

DIETRICH ROLOFF, **Plotin. Die Großschrift III, 8—V, 5—II, 9**, Walter de Gruyter & Co, Berlin 1970, σ. XI, 246, (Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte, hrsg. von Heinrich Dörrie und Paul Moraux, Bd 8), Ganzl. DM 68.

Ὁ Dietrich Roloff, ὁ συγγραφεὺς τῆς ὑπὸ κρίσιν ἐργασίας εἶναι γνωστὸς καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκδοθείσης πραγματείας αὐτοῦ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ τὸν τίτλον : «*Gottähnlichkeit, Vergöttlichung und Erhöhung zu seligem Leben. Untersuchungen zur Herkunft der platonischen Angleichung an Gott*».

Ἡ ἐργασία, ὡς σημειοῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν πρόλογον αὐτοῦ, εἶναι καρπὸς ἐνὸς *Kolloquium*, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ *Heinrich Dörrie* ἔλαβε χώραν εἰς τὸ *Münster* ἀπὸ τοῦ ἔτους 1965 ἕως τοῦ ἔτους 1967. Σκοπὸς τοῦ ἀνωτέρου συνεδρίου ἦτο νὰ ἀνεύρη καὶ νὰ ἐπαληθεύσῃ ἐξ ἐπόψεως περιεχομένου καὶ νοημάτων τὴν ἐσωτέραν συνάφειαν τῶν Ἐννεάδων III, 8—V, 8—V, 5 καὶ II, 9, ὅπερ ἤδη εἶχεν πρὸ πολλοῦ ἐξ ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων ἀποδείξει ὁ πολὺς *Harder* (βλ. *R. Harder*, *Eine neue Schrift Plotins*, εἰς *Hermes*, τ. 71 (1936), σσ. 1—10).

Ὁ συγγραφεὺς ἐπιχειρῶν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς ὡς ἄνω Ἐννεάδας ἐκ τῶν ἐσωθεν, δηλαδὴ ὡς νοηματικὰς ἐνότητας, διαιρεῖ τὴν ὕλην αὐτῶν εἰς ἐξ κεφάλαια. Μετὰ τὸν πρόλογον (σσ. IX—XI) ἔπεται πίναξ διατάξεως τῶν ὑπὸ πραγμάτων εἰς Ἐννεάδων, αἱ ὁποῖαι ἀρχικῶς ἀπετέλουν ἐνιαῖον σύγγραμμα τοῦ Πλωτίνου διαιρηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μαθητοῦ καὶ βιογράφου τοῦ Πορφυρίου. Εἰς τὸ τέλος τῆς ὅλης ἐργασίας ἐπιτάσσεται σειρὰ σχεδιαγραμμάτων πρὸς δῆλωσιν τῆς σχέσεως τοῦ νοῦ πρὸς τὸ νοητόν, ὡς καὶ τοῦ νοῦ πρὸς τὸ ἔν, ὡσαύτως μία *Konkordanz* διαπραγματεύσεως βάσει τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Πλωτίνου ὑπὸ τῶν *P. Henry* καὶ *H. R. Schwyzer* (σσ. 229—232), ἡ βιβλιογραφία (σσ. 233—234), δύο πίνακες πραγμάτων (σσ. 235—239 καὶ 240—4) καὶ πίναξ ὀνομάτων (σ. 245). Ἡ διάταξις τῆς ὕλης τῶν ἐρμηνευομένων Ἐννεάδων ἔχει ὡς ἐξῆς : α') Vorspiel : φύσις und νοῦς als verschiedene Formen von θεωρία (III, 8, 1—8) (σσ. 1—22), β') Das ἔν : erster Anlauf (III, 8, 9—14) (σσ. 23—35), γ') Der κόσμος νοητὸς als Vorstufe zum ἔν (V, 8, 1—V, 5, 4 ; 6) (σσ. 36—108), δ') Das ἔν : Zweiter Anlauf (V, 5, 4 ; 6—13 ; 38) (σσ. 109—150), ε') Die Bestätigung der Stufenreihe : ἔν—νοῦς—ψυχὴ (II, 9, 1—3) (σσ. 151—164) καὶ στ') Epilog : Die Verteidigung des κόσμος αἰσθητὸς gegen die Gnostiker (II, 9, 4—18) (σσ. 165—226).

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἐρμηνεύει ὁ συγγραφεὺς τὴν Ἐννεάδα III 8, *Περὶ φύσεως καὶ θεωρίας καὶ τοῦ ἐνός*. Ὁ Πλωτίνος εἰς τὴν Ἐννεάδα αὐτὴν προχωρεῖ πέρα τῆς θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους, ἥτις πραγματοποιεῖται ὑπὸ τοῦ νοῦ κατὰ τὴν μετάληψιν τοῦ νοητοῦ. Κατὰ τὸν Πλωτίνον πάντα τὰ ἔλογα καὶ ἄλογα ζῶα, ἢ φύσις γενικῶς, ἢ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς τείνουν πρὸς τὴν θεωρίαν καὶ τυγχάνουν αὐτῆς «*καθ' ὅσον οἶόν τε αὐτοῖς κατὰ φύσιν ἔχοντα, ἄλλα δὲ ἄλλως καὶ*

θεωρεῖν καὶ τυγχάνειν καὶ τὰ μὲν ἀληθῶς, τὰ δὲ μίμησιν καὶ εἰκόνα τούτου λαμβάνοντα» (III 8, 1, 5—7). Ἡ φύσις εἶναι ἔργον θεωρίας, «θέαμα» καὶ «θεώρημα» ἐκ θεωρίας ἀνωτέρας τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ ὡσαύτως εἶναι θεωρία ἐκ τοῦ νοῦ, ἥτις διὰ τῆς θεωρίας ταύτης ὡς λόγος δημιουργεῖ τὴν φύσιν. Ἡ καθ' αὐτὴν θεωρία ὁμῶς εἰς τὴν καθαρὰν αὐτῆς μορφήν λαμβάνει χώραν εἰς τὸν νοῦν, ὅπου ἡ νόησις συμπύπτει μὲ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, τὸ νοητόν. Νοῦς καὶ νοητόν διὰ τῆς νοήσεως ἀποτελοῦν ἐν τῷ διχασμῷ ζῶσαν ἐνότητα καὶ ζωὴν, ἡ ὁποία μέσῳ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων ἐξικνεῖται μέχρι αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποίου ὕλης ὡς ἔσχατος λόγος. Ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται χρῆσιν τῆς ὀρολογίας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Edmund Husserl, ὅταν ὀμιλῇ διὰ τὸ νοητόν, ἀποκαλῶν αὐτὸ *intentionale Objekt* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὑπερβατικὸν ἀντικείμενον τοῦ νοῦ, τὸ ἐν.

Εἰς τὸ δευτέρον κεφάλαιον ὁ D. R o l o f f πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς φύσεως τοῦ ἐνός (III, 8, 9—11). Τὸ ἐν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλωτίνου ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὑπόστασιν κα τ α χ ρ η σ τ ι κ ῶ ς· λέγω δὲ καταχρηστικῶς, διότι αἱ ὑποστάσεις εἶναι βαθμίδες τοῦ ὄντος, προερχόμεναι ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑπὲρ νοῦν καὶ εἶναι ἐνός ἢ ἀγαθοῦ. Τὸ ἐν δὲν εἶναι ὑπόστασις, ἀλλὰ «αἰτίον» καὶ «δύναμις» πάντων. Εἶναι ὑπὲρ νόησιν, διότι ἡ νόησις ἀποτελεῖ δυάδα ἐκ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ. Τὸ ἐν κεῖται ὑπὲρ τὸν νοῦν, διότι τὸ «πλήθος ἐνός ὕστερον», ἐνῶ αὐτὸ εὐρίσκεται «ἐπέκεινα πάντων».

Τὸ τρίτον κεφάλαιον ἀποτελεῖ ἐρμηνείαν τῆς περὶ νοητοῦ κόσμου θεωρίας τοῦ Πλωτίνου (V, 8, 1—V, 5, 4 ; 6). Ἡ Ἐννεὰς αὕτη τοῦ Πλωτίνου ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν τῆς ὁμοιότητος καὶ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ φυσικοῦ κάλλους καὶ κάλλους ἐν τῇ τέχνῃ, προχωρεῖ περαιτέρω εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ψυχικοῦ κάλλους, τοῦ κάλλους τουτέστι τῶν ἀρετῶν, διὰ τὴν καταλήξῃ εἰς τὴν μεταφυσικὴν πηγὴν τοῦ κάλλους τῶν ἰδεῶν τοῦ νοῦ, Ὁ Πλωτῖνος χωρεῖ εἰσέτι περαιτέρω πρὸς θεμελίωσιν τοῦ νοητοῦ κάλλους τοῦ εἶναι καὶ τῶν ἰδεῶν, εἰς τὴν ἄρρητον πηγὴν τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν «καλλονήν», τῆς ὁποίας τὸ κάλλος τοῦ νοητοῦ κόσμου ἀποτελεῖ προβολήν.

Τὸ τέταρτον κεφάλαιον ἀποτελεῖ νέαν προσπάθειαν προσπελάσεως τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἐνός διὰ θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν προσδιορισμῶν (V, 5, 4 ; 6—13 ; 38). Ὁ Πλωτῖνος προσπαθεῖ, στηριζόμενος εἰς τὴν πλατωνικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐμβαθύνων εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, νὰ παρουσιάσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἐνός, ἔναντι τῶν κάτωθεν αὐτοῦ ὑποστάσεων. Τὸ ἐν ὡς «ἀνείδεον», τουτέστι χωρὶς οὐδεμίαν μορφήν ἐκ τοῦ νοητοῦ ἢ αἰσθητοῦ κόσμου, εἶναι πανταχοῦ παρόν, διότι ἀκριβῶς δὲν εἶναι οὐδαμοῦ. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὡς λέγει καὶ ὁ E d u a r d Z e l l e r ἐκφράζονται ὁ δυναμικὸς πανθεισμὸς τοῦ Πλωτίνου. Τὸ ἐν καίτοι ὑπεράνω πάντων εἶναι «δύναμις» καὶ «ἀρχή» πάντων. Πᾶσαι αἱ ἐξ αὐτοῦ ὑποστάσεις, ἡ φύσις καὶ πᾶν τὸ ἔμψυχον μέχρι τῆς νεκρᾶς ὕλης εἶναι «ἔχνη τοῦ ἐνός». Τὸ ἐν πάλιν εἶναι τὸ «ἀγαθόν», πρὸς ὃ τείνει πᾶν ἀνθρώπινον τέλος· δὲν εἶναι ἀγαθόν τι, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν νοούμενον ὀντολογικῶς ὡς ἀρχὴ τοῦ εἶναι εἰς πάσας τὰς βαθμίδας τῶν ὑποστάσεων.

Εἰς τὸ πέμπτον καὶ ἕκτον κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς ἐρμηνεύει τὴν τελευ-

ταίαν Ἐννεάδα II, 9 πρὸς τοὺς Γνωστικούς, τὴν χριστιανικὴν δηλαδή ἐκείνην αἵρεσιν, ἢ ὅποια ἀποτελοῦσα κρᾶμα πλατωνικῶν θεωριῶν καὶ ἐξ Ἀνατολῶν θρησκευτικῶν μύθων, ἐκφράζει τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἐχθρότητα τῆς ἐποχῆς τῆς πρὸς τὸν λόγον καὶ τὴν πεφωτισμένην ἠθικὴν. Ὁ Πλωτῖνος ὡς Ἕλλην ὑψώνει τὴν φωνὴν του, ἐξυμνῶν τὴν χαρὰν του καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, οὐτινος τὸ κάλλος ὀδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὸ ὑπεράνω αὐτοῦ κάλλος τοῦ νοητοῦ κόσμου. Πέρα αὐτοῦ ὁ Πλωτῖνος καταφέρεται κατὰ τῶν Γνωστικῶν, οἵτινες ἐπεθύμουν νὰ πολλαπλασιάσουν τὰς ὑποστάσεις θεωροῦντες καὶ τὸν λόγον ὡς ὑπόστασιν κειμένην κάτωθεν τοῦ νοῦ. Ὁ κόσμος πάλιν δὲν εἶναι κατὰ τὸν Πλωτῖνον ταπεινὸν ἔργον τῆς πεπτωκυίας ψυχῆς τοῦ κόσμου (II, 9, 4), ὡς ἐπρέσβευον οἱ Γνωστικοὶ οὔτε τι εὐτελὲς διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄξιον περιφρονήσεως ὡς κακὸν (II, 9, 13).

Οὔτε μετὰ τῶν ὑποστάσεων οὔτε εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον ὑπάρχει τὸ κακόν, εἰ μὴ μόνον εἰς τὴν ὕλην. Ὁ φιλόσοφος καταφέρεται καθ' ὅμοιον τρόπον ἔναντι τῆς περὶ ἀρετῆς ἀντιλήψεως τῶν Γνωστικῶν. Ὡς ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία θεωρεῖ ὁ Πλωτῖνος τὴν ἀρετὴν καὶ γενικώτερον τὴν ἠθικὴν ὡς καρπὸν τῆς φρονήσεως καὶ τοῦ λόγου καὶ οὐχὶ δῶρον διδόμενον χαρισματικῶς : « Ἀρετὴ μὲν οὐδὲν εἰς τέλος προϊούσα καὶ ἐν ψυχῇ ἐγγενομένη μετὰ φρονήσεως θεὸν δεῖκνυσιν ἄνευ δὲ ἀρετῆς ἀληθινῆς θεὸς λεγόμενος ὄνομά ἐστιν », II, 9, 15, 38—40.

Ἡ ἐρμηνεία τῶν ἀνωτέρω Ἐννεάδων τελειώνει διὰ παραθέσεως σχεδιαγραμμάτων πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν τῆς σχέσεως μετὰ τῶν νοῦ πρὸς νοητὸν καὶ νοῦ πρὸς τὸ ὑπερβατικὸν ἀντικείμενόν του, τὸ ἐν, ὅπερ καθίσταται προσιτὸν ὑπὸ τοῦ νοῦ διὰ τῆς ἐκστάσεως ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς νοήσεως καὶ τῆς ὑπὲρ νόησιν καὶ οὐσίαν ταυτίσεως (ἐνώσεως) αὐτοῦ μὲ τὸ ἐν.

Κρίνοντες ἐν τῷ συνόλῳ τὴν ἐργασίαν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀποτελεῖ μίαν περισσύτερον φιλολογικὴν παρὰ φιλοσοφικὴν ἐρμηνείαν. Παρὰ τὴν κατὰ παράταξιν ἐνίοτε ἐρμηνείαν, χωρὶς συγχρόνως ἀναφορὰς εἰς ἀνάλογα χωρία τοῦ πλωτινείου ἔργου καὶ οὐσιαστικώτεραν φιλοσοφικὴν διείσδυσιν εἰς τὸ σύστημα τοῦ Πλωτίνου, ἐν τούτοις παρουσιάζει τὸ μέγα χάρισμα τῆς σαφηνείας καὶ ἀκριβείας.

Ὁ συγγραφεὺς ἐπιτυγχάνει τοῦ ἐξ ἀρχῆς τεθέντος ὑπ' αὐτοῦ σκοποῦ τῆς ἐργασίας του, νὰ ἀποδείξῃ δηλαδή τὴν ἐσωτερικὴν σχέσιν ἐξ ἐπόψεως περιεχομένου καὶ νοημάτων τῶν ἀναφερομένων Ἐννεάδων, αἱ ὁποῖαι ἀρχικῶς ἀπετέλουν ἐν ἐνιαῖον σύγγραμμα τοῦ Πλωτίνου.